

Kartų santykiai literatūroje

Pasaulis nuolatos tobulėja, o kartu su juo keičiasi ir žmonės. Antikos filosofas Publijus teigė: „Kiekviena diena yra vakarykštės mokinė.“ Dėl šios priežasties skirtingos kartos, susiformavusios skirtingais laikotarpiais ir sąlygomis, turi tam tikrų pasaulėjautos ir mąstymo skirtumų. Kartų santykių tema dažna literatūros kūriniuose. Nobelio premijos laureatas Česlovas Milošas romane „Isos slėnis“ vaizdavo šiltus skirtingų kartų atstovų santykius, o realistas Jonas Biliūnas novelėje „Ubagas“ atskleidė kartų konflikto problemą.

Realisto, lietuvių psichologinės novelės pradininko J. Biliūno kūrinys „Ubagas“ atskleidžia amžinas kartų konfliktas, kai senas žmogus tampa nebereikalingas savo vaikams. Kartų konflikto temas artima rašytojui, nes jis buvo tėvų nesuprastas ir prarado tėvų išlaikymą, kai nusprendė nesimokyti kunigų seminarijoje ir netapti dvasininku, kaip troško jo gimdytojai. Anot literatūrologo A. Zalatoriaus: „J. Biliūno kūryba – tai staigus šuolis, lietuvių prozoje padaręs galą vidutiniškumo įteisinimui ir pateisinimui.“ J. Biliūnas buvo įsitikinęs, kad literatūra savo esme arčiausiai nuskriausto žmogaus, todėl ir savo kūryboje vaizdavo kenčiantį, bet labai stiprias moralines atramas turintį individą. Būtent toks yra novelės „Ubagas“ pagrindinis veikėjas Petras Sabaliūnas. Senolis apsilanko ligoto pasakotojo namuose, veikėjai kalbasi apie gyvenimą. Pasakotojas Petrą Sabaliūną pažįsta nuo vaikystės, nes jis buvo tėvų kaimynas, pasidalindavo su šiais medumi. Vis dėlto dabar viskas pasikeitė – Petras Sabaliūnas į pasakotojo brolio namus ateina prašyti išmaldos. Veikėjams kalbant paaiškėja, jog Sabaliūnas tapo nebereikalingas savo sūnui, todėl buvo išvarytas iš namų ir priverstas „ubagauti“. Iš senolio pasakojimo galima suvokti, kad jis sūnaus nekaltina, o priešingai – net teisina. Anot jo, šis reiškinys, kai vaikai atstumia tėvus, vyko ir anksčiau, nes senas žmogus tampa našta. Senelis savo nuomonę grindžia senu pasakojimu apie sūnų, kuris su rogutėmis išveža savo tėvą į mišką. Kartu einantis jo vaikas taikliai pastebi: „Tėveliuk, tėveliuk, kam rogeles palikai? Aš neturėsiu kuo tamstos čionai atvežti...“ Sabaliūnas ironiškai pastebi, kad vaikas ne senelio, o rogučių pagailėjo. Šis pasakojimas pasakotojui sukelia kaltės jausmą, tačiau jis sūnaus poelgį nei kritikuoja, nei teisina. Iš prigimties jautriam ir jausmingam J. Biliūnui buvo svarbiau atskleisti ne išorinį, o vidinį konfliktą. Taigi, novelėje „Ubagas“ vaizduojamas senelio požiūris į reiškinį, kai vaikai atstumia savo tėvus.

Kitokie nei J. Biliūno kūryboje, šilti ir artimi skirtingų kartų atstovų santykiai vaizduojami romane „Isos slėnis“, kurį parašė Nobelio premijos laureatas Č. Milošas. Pasak literatūros tyrinėtojo A. Kalėdos: „Šis romanas tarsi kilo iš psichologinio autoriaus poreikio prisiminimais bent kiek numalšinti sopulingą širdgėlą, kurią sukėlė karo ir pokario išgyvenimai.“ Romaną rašytojas rašė gyvendamas Paryžiuje, kai nuo vaikystės, kuri buvo praleista Lietuvoje, buvo prabėgę daug laiko, tačiau prisiminimai dar nebuvo išblėšę ir kėlė nostalgiją. J. Biliūno novelėje „Ubagas“ išreiškiamas seno žmogaus požiūris į kartų santykius, o romane „Isos slėnis“ atskleidžiama vaiko pozicija šia tema. Autobiografinių detalių turinčiame romane vaizduojama 13 pirmųjų berniuko Tomo Dilbinovo gyvenimo metų, atskleidžiama jo brendimo istorija. Tomas auga sename senelių Surkontų dvare, jo tėvai užsienyje, todėl pagrindiniais globėjais ir mokytojais berniukui tampa jo seneliai Surkontai ir močiutė Dilbinova. Tomo santykiai su seneliais yra ypatingi. Anot berniuko, nors senelė Misia yra grubi ir nelabai rūpestinga, jis ją labai myli ir džiaugiasi būdamas kartu: „Būnant šalia senelės, Tomą persmelkdavo džiaugsmas – toks pats, kurį jautė miško tankmėje sutikęs voverę ar kiaunę.“ Taip pat Tomas myli ir močiutę Dilbinovą, jos pasakojimai **(500 ž.)** apie keliones, būtas ar nebūtas istorijas, žadino vaiko vaizduotę, ugdė smalsumą. Berniukui paaugus, geriausiu berniuko draugu tapo senelis Surkontas, kuris mokė Tomą botanikos, Lietuvos ir pasaulio istorijos, skatino domėtis aplinka. Vaiko santykių su seneliais artimumą taip pat įrodo berniuko reakcija į močiutės Dilbinovos mirtį – šis įvykis sukrėtė berniuką ir sukėlė liūdesį. Analizuojant veikėjo Tomo charakterį galima suvokti, kad senelių ugdymas turėjo labai didelį poveikį berniuko brendimui, jis tarsi perėmė geriausias savo globėjų ir autoritetų savybes, be galo daug iš jų išmoko. Taigi, galima teigti, jog Č. Milošo romane „Isos slėnis“ vaizduojami vaiko ir jo senelių santykiai, kurie yra labai artimi ir šilti.

Apibendrinant galima teigti, jog literatūroje vaizduojami įvairiausiai kartų santykiai. Realistas J. Biliūnas novelėje „Ubagas“ vaizdavo reiškinį, kai vaikai atstumia savo tėvus. Rašytojas Č. Milošas romane „Isos slėnis“ atskleidė artimus skirtingų kartų žmonių santykius.